

Г. Є. Павлова,
к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет,
директор навчально-наукового інституту економіки

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ КОНЦЕПЦІЇ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

G. Pavlova,
Director of Education and Research Institute of Economics,
Ph.D., Associate Professor, Dnipropetrovs'k State Agrarian University, Ukraine

INTERACTION MECHANISM OF KEY ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR IN ECONOMICS

У статті знайшло підтвердження, що без розробки й впровадження державної концепції відновлення агропромислового виробництва, які ґрунтуються на принципах соціально орієнтованої, державно регульованої політики та економічної політики в цілому, не існує вирішення соціально-економічних проблем села, а також визначено механізм реалізації концепції стійкого розвитку аграрного сектора економіки.

The article confirms that there is no solution on socio-economic problems of village without the development and implementation of state restoration concept of agricultural production, based on the principles of socially oriented and state controlled policy and economic policy in general\$ the article offers the mechanism of sustainable development of the agricultural sector economy.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, державна політика, механізм регулювання, ефективне управління, еволюційний сценарій, концепція.

Key words: agricultural sector of the economy, public policy, regulatory mechanism, effective management, an evolutionary scenario, concept.

ВСТУП

Стійкий розвиток аграрного сектора належить до складних соціально-економічних моделей і в будь-який момент часу піддається впливу великої кількості різних обмежуючих факторів, класифікація яких необхідна для визначення перспективних напрямів підвищення стійкості аграрного виробництва.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Подальше дослідження проблеми дало підстави позначити ще один аспект концепції — інституціональний. Тільки за дієвої політико-правової та інформаційної підтримки, чіткої структури прав, обов'язків і відповідальності може бути створена база для економічного зростання, піднесення аграрного виробництва, в результаті якого стане можливим покращення соціальних показників життя села. А, як відомо з дос-

віду передових країн Європи і США, із зростанням рівня добробуту в суспільстві відбувається і трансформація світоглядних установок, формується новий більш гнучкий спосіб мислення, орієнтований на довгострокову перспективу. Люди, впевнені у завтрашньому дні, з великою увагою ставляться до питань нерівності, культури, екології, тобто, готові повною мірою оцінити необхідність підтримання стійкого розвитку, зокрема і аграрного сектора.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування та розробка механізму реалізації концепції стійкого розвитку аграрного сектору економіки, а також підтвердження, що без розробки й впровадження державної концепції відновлення агропромислового виробництва, які ґрунтуються на принципах соціально орієнтованої та державно регу-

Рис. 1. Механізм реалізації концепції стійкого розвитку аграрного сектора економіки

льованої політики та економічної політики в цілому не існує вирішення соціально-економічних проблем сел.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ефективна реалізація концепції стійкого розвитку аграрного сектору можлива на основі системного підходу, що дозволяє чітко визначити майбутні завдання, визначити шляхи їх реалізації, розглянути і вибрати кращі варіанти комплексних рішень.

На жаль, аграрний сектор країни ще не характеризується стійким розвитком, на нашу думку, можна виділити декілька сценаріїв розвитку вітчизняного аграрного сектору, які характеризують залежність перспектив розвитку аграрного сектору, АПК і економіки України в цілому від факторів ринкової кон'юнктури, включаючи кон'юнктуру агропродовольчих ринків і ринків виробничих ресурсів для АПК, від вибору оптимального варіанта економічної політики, політики ринкових реформ і формування ефективних ринків.

Механізм взаємодії основних аспектів концепції стійкого розвитку аграрного сектору в процесі її реалізації ілюструє рисунок 1.

Інерційний сценарій припускає відсутність спеціальних зусиль з розвитку АПК у процесі досягнення стратегічної мети — подвоєння ВВП. При цьому основне навантаження зі збільшення ВВП лягає на ті підгалузі промисловості й сфери послуг, які будуть здатні самостійно забезпечити високі темпи росту. У рамках інерційного сценарію вітчизняне сільське господарство має досить обмежений потенціал нарощування обсягів виробництва. Це пов'язано з тим, що аграрний сектор України характеризується низькою конкурентоспроможністю виробництва саме тих видів продукції, попит на які буде мати тенденцію до зростання в міру збільшення доходів населення (м'ясо, риба, молоко та ін.). Зростаючий споживчий попит у цьому сценарії розвитку розглядається як фактор розширення імпорту аг-

рарної продукції й продовольства, подальшого зниження рівня забезпеченості країни продовольчими ресурсами вітчизняного виробництва. Таким чином, інерційний варіант розвитку характеризується зростаючою ймовірністю практичної реалізації загрози продовольчої безпеки.

Відставання аграрного сектору від галузей, які динамічно розвиваються, промисловості й сфери послуг визначає, на наш погляд, ще одну стратегічну погрозу, яка властива інерційному сценарію: збільшення розриву в рівні життя міського й сільського населення, загострення соціально-економічних проблем сільських територій.

Еволюційний сценарій розвитку аграрної сфери, що склався до теперішнього часу в Україні, припускає реалізацію агропродовольчої політики переважно в сфері підтримки доходів сільгоспвиробників. Обмеженнями в цьому випадку виступають ресурсні можливості бюджету й сформовані стереотипи зовнішньоекономічного регулювання.

У рамках зазначеного сценарію, крім різних мір підтримки попиту сільськогосподарських підприємств на виробничі ресурси, мають місце наступні міри регулювання аграрних ринків [1].

1. На зерновому ринку — проведення закупівельних і товарних інтервенцій, заохочення експорту зерна.

2. На ринку м'яса, молока й продуктів їхньої переробки — обмеження обсягів імпорту за допомогою мит і квот.

Перспективи розвитку даного сценарію визначені тим, якою мірою українським виробникам аграрної продукції вдасться скористатися в цілому сприятливою економічною кон'юнктурою, обумовленою зростанням реальних доходів населення.

Це обумовлено тим, що в попередні роки кризового розвитку скорочення реальних доходів населення призвело до істотного зростання споживання малокалорій-

них продуктів. Тому зі зростанням реальних доходів буде спостерігатися нормалізація раціону харчування: відносно скорочення споживання хліба, круп і овочевих культур і збільшення частки м'яса, риби й фруктів.

Описаній тенденції могло б протистояти зростання населення, але, судячи з демографічного прогнозу, споживчий попит буде формуватися в умовах скорочення чисельності населення України. Отже, стратегічні перспективи еволюційного розвитку аграрного сектору країни безпосередньо пов'язані з можливістю нарощування виробництва конкурентоспроможної на внутрішньому ринку продукції тваринництва.

Негативний аспект реалізації еволюційного сценарію може бути пов'язаний з тим, що захоплення експорту, а також мінімальна частка виробників у ціні експортних контрактів, може призвести до скорочення пропозиції зерна на внутрішньому ринку. За умови того, що зростання цін на ринку м'яса й молока стримується можливостями щодо дешевого імпорту, результатом може стати загострення кормової проблеми не тільки як проблеми низької рентабельності тваринництва, але і як проблеми фізичного дефіциту кормів.

Враховуючи вищевикладене, хочеться відзначити низьку ймовірність ефективної реалізації еволюційного сценарію з метою досягнення продовольчої безпеки країни. Навіть на початковому етапі реалізації даний сценарій має значну систему вбудованих ризиків (зокрема обмежений період існування сприятливої кон'юнктури на внутрішньому ринку тваринницької продукції). Крім того, позиціонуючи нарощування виробництва тваринницької продукції як стратегічну перспективу розвитку сільського господарства України, еволюційна стратегія не враховує ступінь зношеності матеріально-технічної бази вітчизняного АПК. Не береться до уваги й необмежена міжгалузева конкуренція, що визначає значні за своїми масштабами деструктивні впливи на сільськогосподарські підприємства.

Відповідно до наведених вимог пропонується сценарій стійкого розвитку аграрної сфери, орієнтований на якісне зростання, в основі якого — інновації й значне збільшення ролі держави в процесі регулювання аграрних відносин.

Одним із пріоритетів інвестиційної політики в аграрному секторі є збалансування обсягів надходження інвестиційних ресурсів між районами та містами. Потрібні якісні зміни в інвестуванні: ефективно поєднання інвестицій та інновацій. Інвестиції повинні бути інноваційними з однієї сторони, з іншого — такими, що сприяють прогресивним структурним змінам економіки [3].

При цьому збільшення державного втручання в агро економіку повинно бути орієнтоване, у першу чергу, на трансформацію інституціональної структури аграрних ринків, і лише потім має на увазі відповідну корекцію прямого потоку бюджетних ресурсів.

Викладений підхід обумовлений тим, що в сформованих умовах сільське господарство зіштовхується з ефектами монополії на ринках збуту аграрної продукції й монополії на ринках виробничих ресурсів. Ці ефекти визначають розвиток цінового диспаритету й, відповідно, формують два основних канали вилучення фінансових ресурсів із сільського господарства. Тому потреба сільського господарства, як і інших фінансово дефіцит-

них секторів української економіки, у бюджетних коштах багато в чому визначається масштабом вилучення фінансових ресурсів через механізм "ножиці цін" [2].

Мінімізація цінового диспаритету повинна спричинити скорочення навантаження на бюджет. У зв'язку із цим, передбачається, що процес стійкого розвитку аграрної сфери в меншому ступені буде підданий обмеженню, пов'язаному з ресурсними можливостями бюджету, ніж реалізація заходів еволюційного сценарію.

ВИСНОВКИ

Отже, відповідно до сценарію стійкого розвитку, метою державної підтримки аграрної галузі є не просто фінансування, а створення умов для довгострокового підвищення купівельної спроможності господарюючих суб'єктів і сільського населення за рахунок формування системи вбудованих інститутів, що забезпечують:

— вирівнювання умов міжгалузевої конкуренції сільгоспвиробників з господарюючими суб'єктами сполучених галузей економіки;

— скорочення числа трансакцій у процесі руху продукції до кінцевого споживача й збільшення на цій основі частки сільськогосподарських виробників у ціні;

— активну роль держави в міжгалузевій і внутрішньогалузевій координації процесів розвитку сільського господарства.

Розглядаючи можливі шляхи переходу аграрного сектора до стійкого розвитку не можна заперечувати необхідність і важливість формування державою інституціонального середовища, що дозволяє скорегувати властиві сільгоспвиробництву "провали ринку". Крім того, до пріоритетних напрямів державного регулювання аграрної сфери на сучасному етапі, на наш погляд, відносяться вдосконалювання цінової й інноваційної політики, зовнішньоторговельне регулювання, а також стимулювання розвитку кооперації й агропромислової інтеграції.

Література:

1. Зубець М.В. Виклад звітної доповіді на Загальних зборах Національної академії аграрних наук України 14 квітня 2010 року / М.В. Зубець // Економіка АПК. — 2010. — № 6. — С. 3—7.
2. Саблук П.Т. Становлення аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2006. — № 1. — С. 3—7.
3. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: [навч. посібн.] / Д.М. Стеченко. — К.: Вища школа, 2002. — 254 с.

References:

1. Zubets', M.V. (2010), "Vyklad zvitnoyi dopovidi na Zagal'nykh zborakh Natsional'noyi akademiyi agrarnikh nauk Ukrayiny" "The report at the General Meeting of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine 14 April 2010", Economy APC, vol. 6., pp. 3—7.
2. Sabluk, P.T. (2006) "Stanovlennya ahrarnoyi polityky v Ukrayini" "Formation of Agrarian Policy in Ukraine" Economy APC, vol. 1. — pp. 3—7.
3. Stechenko, D.M. (2002) "Innovatsiyini formy rehionalnoho rozvytku" "Innovative forms of regional development" [studies. aids.] K., High School, 254 p. *Стаття надійшла до редакції 04.11.2013 р.*